



Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за травень 2025 року

Зміст

1. Спори, що виникають із питань захисту права власності.....	8
1.1. Знесення нерухомості, збудованої з істотним відхиленням від проєкту, що суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб, допустиме лише за умови, якщо неможливо здійснити перебудову нерухомості відповідно до проєкту чи норм і правил або якщо особа відмовляється від такої перебудови. При цьому позивач повинен довести технічну можливість демонтажу частини будівлі без пошкодження її конструкції в цілому.....	8
2. Спори, що виникають із земельних правовідносин.....	9
2.1. Сам по собі факт відмови в наданні земельної ділянки чи невиконання судового рішення не є дискримінацією без доведення, що такі дії вмотивовані певною персональною ознакою особи. Факт дискримінації може бути встановлений лише у випадку, коли розрізнення у ставленні до особи вмотивоване притаманною їй певною персональною ознакою.....	9
2.2. Власник земельної ділянки, у документації на яку виявлено технічну помилку щодо меж ділянки, що створює перешкоди в реєстрації суміжної ділянки у Державному земельному кадастрі через накладення меж, зобов'язаний усунути таку помилку шляхом приведення меж своєї ділянки у відповідність до фактичного землекористування та внесення відповідних змін до Державного земельного кадастру.....	10
3. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів.....	11
3.1. Для визнання договору позики неукладеним, а договору іпотеки недійсним позивач повинен довести належними й допустимими доказами факт неотримання коштів позичальником. Недоведення цього факту є підставою для відмови в задоволенні позову.....	11
3.2. Підстави застосування ч. 1 (неналежне виконання набувачем своїх обов'язків) та ч. 2 (неможливість подальшого виконання набувачем своїх обов'язків з підстав, що мають істотне значення) ст. 756 ЦК України є взаємовиключними. Сам факт проходження набувачем військової служби, яка здійснювалася і до введення воєнного стану, без надання інших доказів не є достатньою підставою для розірвання договору довічного утримання за ч. 2 ст. 756 ЦК України.....	12
3.3. Зміна реквізитів земельної ділянки, яка разом із житловим будинком є предметом іпотеки, не припиняє іпотечних правовідносин та не може бути підставою для відмови нотаріуса у видачі свідоцтва про право власності стягувачу, якщо обидва об'єкти нерухомості реалізовувались як єдиний об'єкт за встановленою законом процедурою.....	14

4. Спори, що виникають із трудових правовідносин.....	15
4.1. Призупинення дії трудового договору в умовах воєнного стану можливе лише за одночасного настання двох обставин: неможливості роботодавця надати роботу та неможливості працівника виконувати роботу через військову агресію. У разі незаконного призупинення дії трудового договору обов'язок з виплати середнього заробітку за час вимушеного прогулу покладається на роботодавця.....	15
4.2. Трудовий контракт тлумачиться на користь його дійсності та виконаності. Роботодавець не має права в односторонньому порядку змінювати умови оплати праці, визначені трудовим контрактом, навіть у разі прийняття закону, що погіршує такі умови. Прийняття такого закону може бути лише підставою для ініціювання внесення змін до контракту, але не звільняє роботодавця від обов'язку виплачувати заробітну плату в розмірі, встановленому чинним контрактом.....	17
4.3. Звільнення педагогічного працівника на підставі п. 3 ч. 1 ст. 41 КЗпП України допускається виключно при встановленні факту аморального проступку, який за характером та наслідками є несумісним із подальшим виконанням обов'язків педагога. Суд зобов'язаний самостійно оцінювати несумісність конкретного аморального проступку з продовженням педагогічної діяльності, оскільки законодавство не містить чітких критеріїв такого розмежування.....	19
4.4. Скасування ліквідації підприємства після звільнення працівника за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України є поважною причиною пропуску строку звернення до суду за захистом трудових прав, оскільки лише з моменту припинення ліквідаційної процедури працівник об'єктивно дізнається про порушення свого права на працю та набуває реальної можливості на його захист.....	20
4.5. Премію з нагоди професійного свята, що належить до заохочувальних виплат і не є імперативно передбаченою законодавством, може бути відтерміновано роботодавцем у межах його адміністративних повноважень. Така премія має разовий характер, застосовується як захід заохочення працівника та не є гарантованою для працівника виплатою.....	22
4.6. Пункт 2 розд. II «Прикінцеві положення» Закону України від 28 січня 2016 року № 955-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» поширюється, в тому числі, на трудові відносини з керівниками державних і комунальних музичних шкіл та шкіл мистецтв.....	23

5. Спори, що виникають із житлових правовідносин.....	25
5.1. Відмова у приватизації житла можлива лише в разі відсутності у мешканців права на приватизацію або наявності законної заборони щодо приватизації конкретного приміщення. Зазначення в ордері статусу приміщення як гуртожитку не впливає на його законність як підстави для вселення, якщо ордер не скасований або не визнаний недійсним. Зміна власника житлового фонду або зміна категорії житла не є підставою для відмови у приватизації. Бездіяльність уповноважених органів щодо обліку житлового фонду не може покладати негативних наслідків на громадян, які правомірно вселилися і мають право на приватизацію.....	25
6. Спори, що виникають із сімейних правовідносин.....	26
6.1. Реалізація на електронних торгах частки у праві спільної сумісної власності подружжя без згоди іншого з подружжя та без визначення часток для виконання боргових зобов'язань одного з подружжя, що виникли після розірвання шлюбу, є підставою для визнання таких торгів недійсними. Позовна давність для оскарження електронних торгів обчислюється з дати їх проведення, а не з моменту накладення арешту на майно.....	26
6.2. Якщо особа фактично була позбавлена батьківського піклування і тривалий час перебувала на повному державному утриманні як дитина, позбавлена батьківського піклування, користувалася відповідними пільгами, то невжиття органами державної влади заходів щодо офіційного оформлення такого статусу до досягнення нею повноліття не може бути підставою для позбавлення її законних очікувань на отримання передбачених законом соціальних гарантій. Ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються.....	28
6.3. Рішення органу опіки та піклування про надання рекомендацій щодо звільнення особи від обов'язків опікуна і встановлення особливого нагляду за діяльністю опікуна не може бути визнане незаконним, оскільки є дорадчим документом, не породжує правових наслідків і не має обов'язкового характеру. Правові наслідки для опікуна виникають виключно в результаті постановлення судом рішення, під час якого оцінюють усі докази в сукупності.....	29
7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин.....	31
7.1. Обов'язок відшкодувати витрати на поховання спадкодавця не входить до складу спадщини, а виникає як недоговірне зобов'язання. Кредитором у такому зобов'язанні є особа, яка понесла витрати, а боржником — спадкоємець, що прийняв спадщину. Малолітній спадкоємець, який прийняв спадщину через законного представника, зобов'язаний відшкодувати такі витрати на загальних підставах.....	31

8. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди	32
8.1. Межі відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом визначаються судом, з урахуванням мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на момент відшкодування, за кожен місяць перебування під слідством чи судом. Законодавство України передбачає лише мінімальний розмір для визначення моральної шкоди, без встановлення граничного ліміту	32
9. Справи окремого провадження	33
9.1. Орган опіки та піклування зобов'язаний у поданні щодо призначення опікуна над недієздатною особою надати належно вмотивовані висновки про можливість здійснення такої опіки, зокрема щодо зайнятості кандидата, взаємин із підопічним та наявності альтернативних кандидатур. В умовах воєнного стану при поданні кандидатури чоловічої статі призовного віку необхідно додатково обґрунтувати необхідність його призначення опікуном, щоб уникнути зловживань і забезпечити баланс між правом на опіку та конституційним обов'язком щодо захисту держави	33
10. Застосування норм процесуального права	35
10.1. Електронний документ, створений з дотриманням вимог законодавства, має таку ж юридичну силу, як і документ на паперовому носії. У разі виявлення розбіжностей між відомостями на електронних та паперових носіях пріоритетними є відомості на паперових носіях. Оцінка електронного доказу здійснюється судом на загальних підставах відповідно до процесуального законодавства	35
10.2. Касаційне оскарження судових рішень у справах за скаргами на дії державного виконавця допускається незалежно від ознаки малозначності справи. У таких справах не застосовуються обмеження щодо ціни позову, які передбачені для малозначних справ, а касаційне оскарження здійснюється на загальних підставах відповідно до ч. 2 ст. 389 ЦПК України	36
10.3. Накладення арешту на заставлене майно в порядку забезпечення позову не позбавляє іпотекодержателя права на задоволення своїх вимог і не скасовує правил пріоритетності, передбачених Законом України «Про іпотеку». Такі заходи забезпечення позову спрямовані виключно на обмеження суб'єктивних прав відповідача як власника нерухомого майна щодо його можливого відчуження, але не змінюють суті іпотеки як виду забезпечення та не обмежують права іпотекодержателя	37

10.4. Право апеляційного оскарження судових рішень належить правонаступнику сторони у справі, який реалізує це право саме як правонаступник, а не як особа, що не брала участі у справі. При цьому правонаступник набуває всіх процесуальних прав та обов'язків особи, яку він замінює у процесі.....	39
10.5. У разі закриття провадження в справі через порушення юрисдикції за наявності заяви позивача про направлення справи за встановленою юрисдикцією питання про розподіл судових витрат і повернення судового збору вирішується після завершення розгляду справи компетентним судом. Передчасне вирішення питання про розподіл судових витрат до закінчення строку на подання такої заяви є неправомірним.....	40
10.6. Прийняття судом відмови від позову від представника без перевірки обсягу його повноважень і з'ясування дійсної волі позивача є порушенням процесуального права та підставою для скасування судового рішення. Суд зобов'язаний встановити відсутність обмежень повноважень представника на вчинення такої процесуальної дії.....	41
10.7. При неможливості проведення призначеної судом експертизи через відсутність необхідних документів суд зобов'язаний встановити, хто з учасників справи ухилився від їх надання, та відповідно до ч. 1 ст. 109 ЦПК України вирішити питання про визнання чи відмову у визнанні факту, для з'ясування якого призначалася експертиза. Невиконання судом цього обов'язку є підставою для скасування судового рішення.....	42
10.8. Спір між акціонерним товариством і керівником його структурного підрозділу щодо відшкодування збитків підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, якщо такий керівник не є посадовою особою товариства в розумінні Закону України «Про акціонерні товариства».....	43
10.9. Позовні вимоги у справі про витребування земельної ділянки та скасування рішення про державну реєстрацію права оренди, заявлені прокурором в інтересах органу місцевого самоврядування до юридичної особи, є земельним спором між територіальною громадою та юридичною особою, який належить до господарської юрисдикції, що виключає розгляд справи в порядку цивільного судочинства.....	45
10.10. Спір між асоційованим членом житлово-будівельного кооперативу та кооперативом щодо повернення пайового внеску є корпоративним, оскільки пов'язаний з майновою участю члена кооперативу в його діяльності та регулюється статутом кооперативу. Такий спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, а має розглядатися за правилами господарського судочинства.....	46

11. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС.....	46
11.1. Подання виконавця про надання дозволу на звернення стягнення на нерухоме майно, в якому зареєстровані діти (ст. 435 ЦПК України), та подання про звернення стягнення на нерухоме майно з незареєстрованим правом власності (ст. 440 ЦПК України) є різними за правовою природою процесуальними зверненнями. При відмові органу опіки та піклування в наданні дозволу на реалізацію нерухомого майна, у якому зареєстровані діти, виконавець має право звернутися до суду з поданням про надання такого дозволу.....	46
11.2. Виконавець не має права звертати стягнення на майно боржника, яке не зазначене у виконавчому документі, навіть якщо таке майно знаходиться на земельній ділянці, на яку звернено стягнення за рішенням суду. Виконавець зобов'язаний здійснювати заходи примусового виконання рішень виключно у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і законом.....	48

1. Спори, що виникають із питань захисту права власності

1.1. Знесення нерухомості, збудованої з істотним відхиленням від проєкту, що суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб, допустиме лише за умови, якщо неможливо здійснити перебудову нерухомості відповідно до проєкту норм і правил або якщо особа відмовляється від такої перебудови. При цьому позивач повинен довести технічну можливість демонтажу частини будівлі без пошкодження її конструкції в цілому

14 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що відповідач побудував житловий будинок і септик на своїй земельній ділянці з порушенням державних будівельних, санітарних і протипожежних норм. Зокрема, будинок розміщено на відстані 0,35 м від межі з ділянкою позивача, водостічна труба – за 0,13 м, дах – безпосередньо на межі, що призводить до зсуву снігу на ділянку позивача. Крім того, септик розташований за 0,65 м від межі, що спричиняє забруднення ґрунту. Такі дії порушують права позивача як власника суміжної ділянки. Вимоги позивача про усунення порушень відповідач залишив без реагування.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції скасував і ухвалив нове судове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, зазначивши, що вимоги позивача були неконкретними, не доведено технічну можливість часткового демонтажу будинку без його пошкодження, а також не встановлено, яку саме частину будинку слід знести. Матеріали справи та експертний висновок не містять даних щодо способу усунення порушень.

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Право власності як абсолютне право має захищатися лише при доведенні самого факту порушення. Суд повинен оцінити, чи дійсно на момент звернення до суду було порушено право або інтерес позивача.

Власник має право вимагати усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном (ст. 391 ЦК України), зокрема – шляхом негаторного позову.

Об'єкт є самочинним будівництвом, якщо збудований без відведення земельної ділянки, без належного дозволу, з істотними порушеннями будівельних норм (ст. 376 ЦК України).

Позивач може вимагати знесення такого об'єкта лише за умови, якщо доведе, що самочинне будівництво порушує його права. Проте знесення є крайнім заходом

і допустиме, коли вичерпані інші способи реагування, неможливо усунути порушення шляхом перебудови, або відповідач відмовляється від перебудови.

У цій справі позивач не надав належних й допустимих доказів порушення його прав влаштуванням на земельній ділянці, що належить відповідачу, вигрібної ями (вигріб) та забруднення ґрунту земельної ділянки, що належить позивачу, не надав доказів технічної можливості демонтажу частини житлового будинку, який належить відповідачу, без пошкодження конструкції будинку у цілому.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 травня 2025 року у справі № 753/8729/16 (провадження № 61-1658св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/12735860>.

2. Спори, що виникають із земельних правовідносин

2.1. Сам по собі факт відмови в наданні земельної ділянки чи невиконання судового рішення не є дискримінацією без доведення, що такі дії вмотивовані певною персональною ознакою особи. Факт дискримінації може бути встановлений лише у випадку, коли розрізнення у ставленні до особи вмотивоване притаманною їй певною персональною ознакою

07 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Київської міської ради, Департаменту земельних ресурсів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) про дискримінацію.

Обґрунтовуючи заявлені позовні вимоги, позивач стверджував, що Київська міська рада вчинила щодо нього дискримінацію, безпідставно надавши перевагу ТОВ «Альянс-Буд» в оренді земельної ділянки, яку він намагався отримати у власність. Попри судові рішення на його користь, Київська рада їх не виконала, змінювала цільове призначення ділянки та перешкоджала реалізації його прав, що, на думку позивача, свідчить про упереджене ставлення та дискримінацію.

Суд першої інстанції, з яким погодився і апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову за недоведеністю обставин дискримінації.

Верховний Суд погодився з висновками судів з огляду на таке.

Громадяни набувають право власності на земельні ділянки з державної чи комунальної власності за рішенням уповноважених органів (ст. 116 ЗК України), а порядок безоплатної приватизації регулюється ст. 118 ЗК України. Відмова у погодженні проєкту землеустрою можлива лише через невідповідність його законодавчим чи містобудівним вимогам (ст. 186-1 ЗК України).

Позивач вважав, що міська рада діє упереджено і дискримінаційно, позбавляючи його можливості отримати земельну ділянку.

ЄСПЛ і Конституційний Суд України підкреслюють, що відмінність у ставленні є дискримінаційною, якщо вона не має об'єктивного обґрунтування. Закон гарантує всім рівні права та передбачає можливість звернення до суду у разі дискримінації. Особа повинна довести наявність фактичних обставин дискримінації.

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 29 травня 2018 року у справі № 800/191/17 зазначила, що згідно з практикою Європейського суду з прав людини, з метою з'ясування обставин існування дискримінації у конкретній ситуації застосовується триступеневий тест для встановлення дискримінації: 1) порівнянність груп, 2) різне ставлення до них, 3) наявність / відсутність об'єктивного обґрунтування. Факт дискримінації має бути пов'язаний з персональною ознакою.

Отже, позивач зобов'язаний навести фактичні дані, які підтверджують, що дискримінація мала місце.

У цій справі позивач не довів факту дискримінації з боку органів місцевого самоврядування, а суди не встановили жодних персональних ознак, за якими до нього було б застосовано нерівне ставлення.

Надання земельної ділянки іншій особі саме по собі не свідчить про дискримінацію, якщо дії органів не порушують права позивача або не надають необґрунтованих переваг іншим. Позивач посилається на тривалий спір та невиконання судових рішень, однак ці питання підлягають розгляду у виконавчому провадженні й можуть бути предметом судового контролю за виконанням рішень.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 травня 2025 року у справі № 761/24719/20 (провадження № 61-3838св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127224865>.

2.2. Власник земельної ділянки, у документації на яку виявлено технічну помилку щодо меж ділянки, що створює перешкоди в реєстрації суміжної ділянки у Державному земельному кадастрі через накладення меж, зобов'язаний усунути таку помилку шляхом приведення меж своєї ділянки у відповідність до фактичного землекористування та внесення відповідних змін до Державного земельного кадастру

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2, від імені якого діє адвокат Семенчук О. А., у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Вінницька міська рада, про усунення перешкод у користуванні власністю.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначав про неможливість зареєструвати належну йому земельну ділянку у ДЗК через невідповідність площі та меж земельної ділянки відповідача, зазначеної у технічній документації та внесеної до ДЗК, фактичним медам землекористування та площі належної відповідачу земельної ділянки.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив за недоведеністю порушеного права позивача на використання належної йому земельної ділянки.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив частково, мотивуючи своє рішення доведеністю накладення земельних ділянок сторін лише в технічній документації, яка була виготовлена відповідачем, та наявністю помилки в технічній документації. Іншого способу захисту прав позивача, як зобов'язати відповідача (яка в добровільному порядку не бажає це зробити) виправити помилки у технічній документації, немає.

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Сторони є суміжними землевласниками, між якими виник спір щодо меж земельних ділянок. Позивач не може зареєструвати свою ділянку у ДЗК через невідповідність площі та меж ділянки відповідача, визначених у технічній документації, фактичним межам землекористування.

На підставі висновків відповідних експертиз встановлено, що фактична площа ділянки відповідача не відповідає даним правовстановлюючих документів, а цегляний паркан між ділянками не збігається з межами, внесеними до кадастру.

Невідповідність відомостей про межі земельної ділянки, внесених за заявою відповідача як її власника до ДЗК, порушують права позивача на державну реєстрацію належної йому на праві власності земельної ділянки.

Відомості про межі земельної ділянки до ДЗК вносяться на підставі відповідної документації із землеустрою (ст. 21 Закону України «Про Державний земельний кадастр»), а виправлення технічних помилок у кадастрових відомостях можливе лише після їх усунення у документах, на підставі яких були внесені ці відомості (ст. 37 Закону України «Про Державний земельний кадастр»).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 127/29339/22 (провадження № 61-4609св25) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127537580>.

3. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

3.1. Для визнання договору позики неукладеним, а договору іпотеки недійсним позивач повинен довести належними й допустимими доказами факт неотримання коштів позичальником. Недоведення цього факту є підставою для відмови в задоволенні позову

14 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи: ОСОБА_3, ОСОБА_4, в інтересах якого діє ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, про визнання договору іпотеки недійсним.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що її син уклав з відповідачем договір позики, забезпечений договором іпотеки щодо належного йому на праві власності спортивно-оздоровчого комплексу. Після смерті сина відкрилася спадщина, до складу якої увійшло спірне майно. Позивач стверджувала, що грошові кошти за договором позики фактично не передавалися, відповідна розписка відсутня, отже зобов'язання не виникло, а тому іпотека забезпечує неіснуюче зобов'язання, що є підставою для її недійсності.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення чинністю правочину (договору іпотеки), укладеного за життя спадкодавця. Вимога про визнання договору іпотеки недійсним після смерті боржника не доведена.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Договір позики вважається укладеним за наявності двох обов'язкових умов: фактичного передання грошових коштів позичальнику та підтвердження волевиявлення сторін на його укладення.

Відсутність передання коштів або підписання договору неуповноваженою особою є підставою для визнання договору неукладеним. При цьому нотаріально посвідчений договір іпотеки, укладений за життя боржника, зберігає чинність після його смерті.

Тягар доказування неукладеності договору позики та недійсності договору іпотеки покладається на особу, яка заявляє такі вимоги.

Позивач не надала доказів того, що кошти не були передані, тому не довела неукладеність договору позики та недійсність договору іпотеки.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 травня 2025 року у справі № 334/7308/20 (провадження № 61-16630св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127358188>.

3.2. Підстави застосування ч. 1 (неналежне виконання набувачем своїх обов'язків) та ч. 2 (неможливість подальшого виконання набувачем своїх обов'язків з підстав, що мають істотне значення) ст. 756 ЦК України є взаємовиключними. Сам факт проходження набувачем військової служби, яка здійснювалася і до введення воєнного стану, без надання інших доказів не є достатньою підставою для розірвання договору довічного утримання за ч. 2 ст. 756 ЦК України

15 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання договору довічного утримання; за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, третя особа – ОСОБА_3, про розірвання (припинення) договору довічного утримання та визнання права власності на 1/2 частку нерухомого майна.

Позивач звернулась до суду з позовом до набувача про розірвання договору довічного утримання, посилаючись на те, що після укладення договору відповідач не виконувала умови договору, обмежилась лише грошовими переказами та оплатою комунальних послуг. На вимогу про виконання умов відповіла пропозицією делегувати обов'язки третім особам. Через неможливість відповідача особисто виконувати зобов'язання та небажання позивача змінювати місце проживання вона запропонувала розірвати договір із компенсацією витрат, однак відповіді не отримала.

Набувач подала зустрічний позов, в якому просила застосувати наслідки розірвання договору довічного утримання, передбачені ч. 2 ст. 756 ЦК України, та визнати за нею право власності на частку спірної квартири у зв'язку з неможливістю особисто виконувати окремі умови договору з підстав, що мають істотне значення. Такими підставами визначила: несення військової служби у період дії воєнного стану в Україні; небажання ОСОБА_1 погодитись на будь-які дії із залученням третіх осіб для виконання частини обов'язків за договором, які вона не може виконати особисто.

Суд першої інстанції первісний та зустрічний позови задовольнив частково, розірвав договір довічного утримання, мотивуючи тим, що істотних порушень умов договору з боку набувача не доведено, проте наявне неналежне виконання окремих обов'язків зумовлене воєнним станом. Врахувавши тривале виконання договору, понесені набувачем підтверджені витрати, неможливість їх компенсувати та відсутність належних доказів ринкової вартості квартири, суд визнав за набувачем право власності на 1/3 частку квартири, а за позивачем 2/3 її частки.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції щодо поділу квартири змінив, збільшивши частку ОСОБА_5 у праві власності на квартиру з 2/3 часток до 92/100 часток, а частку набувача зменшив з 1/3 часток до 8/100 часток, оскільки визначення частки у праві власності на квартиру, що підлягає залишенню за набувачем, базувався на непропорційності обсягу її витрат за договором у порівнянні з реальною вартістю квартири.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, судові рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позовів відмовив з огляду на таке.

У ч. 1 ст. 756 ЦК України передбачено повернення майна відчужувачу в разі неналежного виконання зобов'язань набувачем.

У ч. 2 ст. 756 ЦК України передбачено можливість залишити частку майна набувачу, якщо він не може виконувати договір з підстав, що мають істотне значення.

Ці підстави є взаємовиключними, тому одночасне задоволення первісного і зустрічного позовів суперечить правовій природі правовідносин за цим договором.

У приватному праві передбачено спеціальну підставу розірвання договору довічного утримання — неможливість його подальшого виконання набувачем з підстав, що мають істотне значення.

Законодавцем не визначено вичерпного переліку таких підстав, тому їх кваліфікація належить до судового розсуду з урахуванням обставин справи.

До підстав істотного значення можуть належати, зокрема: погіршення стану здоров'я набувача, втрата працездатності, тяжка хвороба, суттєве погіршення матеріального становища, необхідність догляду за близькими родичами. За наявності такої підстави суд, враховуючи тривалість належного виконання обов'язків, може визнати право набувача на частку у праві власності на передане за договором майно, що приводить до виникнення спільної часткової власності між відчужувачем і набувачем.

У цій справі не надано належних доказів для застосування наслідків розірвання договору за ч. 2 ст. 756 ЦК України, а підстави неналежного виконання набувачем обов'язків не є істотними, що виключає можливість розірвання договору за позовом на підставі ч. 1 ст. 756 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 травня 2025 року у справі № 756/8623/22 (провадження № 61-2728св24) можна ознайомитися за посиланням — <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127537124>.

3.3. Зміна реквізитів земельної ділянки, яка разом із житловим будинком є предметом іпотеки, не припиняє іпотечних правовідносин та не може бути підставою для відмови нотаріуса у видачі свідоцтва про право власності стягувачу, якщо обидва об'єкти нерухомості реалізовувались як єдиний об'єкт за встановленою законом процедурою

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу акціонерного товариства «Сенс Банк» (далі – АТ Сенс Банк») у справі за позовом АТ «Сенс Банк» до приватного нотаріуса Черкаського районного нотаріального округу Черкаської області Старовойтова О. С., ОСОБА_1, третя особа – приватний виконавець виконавчого округу Черкаської області Бурмага Є. А., про скасування постанови приватного нотаріуса та зобов'язання вчинити певні дії.

На обґрунтування заявлених вимог банк посилався на те, що на забезпечення кредиту ОСОБА_1 передала в іпотеку житловий будинок і земельну ділянку. У 2011 році на підставі виконавчого напису нотаріуса звернено стягнення на майно, а в 2019 відкрито виконавче провадження. Після того як треті електронні торги не відбулися, у 2021 році майно було передано стягувачу – АТ «Альфа-Банк», який у 2022 році звернувся до нотаріуса за свідоцтвами про право власності. Нотаріус відмовив у видачі свідоцтв, пославшись на невідповідність площі, кадастрового

номера та цільового призначення земельної ділянки в документах, а також на недопустимість розміщення житлового будинку на землях для обслуговування будівель торгівлі. Позивач вважає такі підстави відмови необґрунтованими.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково, скасував постанову нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії в частині щодо житлового будинку і визнав за банком право власності на нього, в решті заявлених вимог відмовив.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив, зазначивши, що відмова нотаріуса є правомірною через недостатність інформації в актах виконавця. Скасування постанови нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії, а саме видачі свідоцтва як документа, який підтверджує право власності переможця аукціону (покупця), не породжує автоматичного визнання права власності за стягувачем. Вимога позивача про визнання права власності на спірне майно за цих обставин є неналежним способом захисту прав.

Верховний Суд не погодився з висновками судів, судові рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив з огляду на таке.

Іпотека — це забезпечення зобов'язання нерухомістю, яка залишається у володінні боржника. У разі невиконання зобов'язання іпотекодержатель може звернути стягнення на предмет іпотеки, зокрема через виконавчий напис або електронні торги. Якщо торги не відбулися, майно може бути залишене за стягувачем за визначеною процедурою.

Зміна реквізитів земельної ділянки (кадастрового номера, площі чи цільового призначення) не припиняє іпотеку та не може бути підставою для відмови нотаріуса у видачі свідоцтва про право власності стягувачу, оскільки житловий будинок і земельна ділянка були предметом одного договору іпотеки, належали одному власнику та підлягали реалізації як єдиний об'єкт у межах виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 712/6399/23 (провадження № 61-12075св24) можна ознайомитися за посиланням — <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127575546>.

4. Спори, що виникають із трудових правовідносин

4.1. Призупинення дії трудового договору в умовах воєнного стану можливе лише за одночасного настання двох обставин: неможливості роботодавця надати роботу та неможливості працівника виконувати роботу через військову агресію. У разі незаконного призупинення дії трудового договору обов'язок з виплати середнього заробітку за час вимушеного прогулу покладається на роботодавця

05 травня 2025 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України»

(далі – АТ «НАК «Нафтогаз України») у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «НАК «Нафтогаз України» про визнання незаконним та скасування наказу, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялась на те, що вона працювала на посаді директора з ІТ в АТ «НАК «Нафтогаз України». Після запровадження в Україні воєнного стану продовжувала виконувати свої службові обов'язки. Проте відповідач прийняв рішення про призупинення дії трудового договору та припинення виплати заробітної плати. Позивач вважала вказаний наказ товариства незаконним, оскільки у відповідача була можливість надавати їй роботу, а у позивача можливість її виконувати.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і апеляційний суд, позов задовольнив, оскільки не встановив, що на час видання оспорюваного наказу існували обставини, які б виключали можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором, тобто що існувала абсолютна неможливість роботодавця надати роботу, а працівника – виконувати її. При стягненні середнього заробітку суди застосували положення ст. 235 КЗпП України за аналогією до правовідносин у зв'язку з призупиненням дії трудового договору.

ВС у складі ОП КЦС погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Сам по собі факт військової агресії проти України не є безумовною підставою для призупинення роботодавцем дії трудового договору. Формулювання положень ст. 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (у редакції, чинній на час винесення наказу АТ «НАК «Нафтогаз України» від 14 квітня 2022 року № 75 «Про призупинення дії трудового договору»), що дія трудового договору може бути призупинена у зв'язку з військовою агресією проти України, що виключає можливість надання та виконання роботи, й використання сполучника «та» дозволяє зробити висновок, що саме настання цих двох обставин одночасно дозволяє використовувати призупинення трудового договору з працівником як тимчасову виключну подію.

Обов'язковість одночасного настання обставин неможливості роботодавця надати роботу і неможливості виконувати роботу працівником для застосування положень ст. 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (у редакції, чинній на час винесення наказу АТ «НАК «Нафтогаз України» від 14 квітня 2022 року № 75 «Про призупинення дії трудового договору») є визначальною, оскільки можливість продовження виконання умов трудового договору хоча б однією із сторін та пов'язані з такою можливістю правові наслідки для іншої сторони не породжують правові наслідки у зв'язку із призупиненням дії трудового договору, й в кінцевому результаті нівелюють необхідність / можливість застосування цієї норми закону;

У КЗпП України відсутня норма права, яка б у цій ситуації регулювала питання виплати середнього заробітку за час незаконного призупинення дії трудового договору, оскільки це не є ні простоем, ні звільненням працівника. Водночас, з урахуванням положень ст. 43 Конституції України, найбільш подібним (аналогічним) до цієї ситуації є застосування частин 1, 2 ст. 235 КЗпП України.

Відновлення порушеного права працівника на працю повинно здійснюватись не тільки визнанням наказу про призупинення дії трудового договору з працівником незаконним й поновленням дії трудового договору, а так само і виплатою роботодавцем працівнику середнього заробітку за час вимушеного прогулу із застосуванням норми ст. 235 КЗпП України.

Відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам за час призупинення дії трудового договору в повному обсязі покладається на державу, що здійснює збройну агресію проти України, у разі обґрунтованості призупинення дії трудового договору. Якщо ж незаконні дії роботодавця (незаконне призупинення дії трудового договору) позбавили працівника можливості працювати, то на роботодавця покладається обов'язок відшкодувати працівнику середню заробітну плату за час його перебування у вимушеному прогулі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 травня 2025 року у справі № 758/4178/22 (провадження № 61-6935сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127423072>.

4.2. Трудовий контракт тлумачиться на користь його дійсності та виконуваності. Роботодавець не має права в односторонньому порядку змінювати умови оплати праці, визначені трудовим контрактом, навіть у разі прийняття закону, що погіршує такі умови. Прийняття такого закону може бути лише підставою для ініціювання внесення змін до контракту, але не звільняє роботодавця від обов'язку виплачувати заробітну плату в розмірі, встановленому чинним контрактом

05 травня 2025 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційні скарги ОСОБА_1, яка підписана адвокатом Завадецьким О. О., та АТ «Державний ощадний банк України» у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «Державний ощадний банк України» про стягнення заробітної плати.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що між сторонами було укладено контракт, який визначав умови праці позивача на посаді заступника голови Правління банку. У подальшому до контракту вносилися зміни додатковими угодами. Визначений у договорі розмір посадового окладу підлягав коригуванню відповідно до змін у законодавстві. У певний період часу відповідач виплачував позивачу заробітну плату в розмірі, меншому від встановленого контрактом. На думку позивача, зменшення окладу було неправомірним, оскільки

не супроводжувалося внесенням змін до контракту. У зв'язку з цим позивач звернувся до суду з вимогою про стягнення заборгованості із недоотриманої заробітної плати.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, зазначивши, що зменшення заробітної плати членам правління державних банків здійснювалося на підставі прямої норми закону, яка мала імперативний характер і набрала чинності одразу з моменту прийняття. При цьому окреме внесення змін до контрактів не вимагалось.

ВС у складі ОП КЦС визнав передчасним висновок суду апеляційної інстанції про відсутність підстав для стягнення заборгованості із заробітної плати, постанову апеляційного суду скасував і передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Для врегулювання трудових відносин, які виникають на підставі трудового договору (контракту), застосовується механізм централізованого державного регулювання трудових відносин, який у поєднанні із індивідуально-договірним регулюванням праці дозволяє сторонам трудового договору (контракту) визначити його умови, що при досягненні згоди щодо їхнього змісту включаються до умов трудового договору (контракту) та є обов'язковими до виконання сторонами.

Трудовий контракт є приватноправовим договором, тому на нього поширюються правила ст. 629 ЦК України, що договір є обов'язковим для виконання сторонами.

Власник або уповноважений ним орган не має права в односторонньому порядку приймати рішення з питань оплати праці, що погіршують умови, встановлені трудовим контрактом.

Прийняття закону, який погіршує умови оплати праці, встановлені трудовим контрактом, може бути підставою для внесення змін до такого контракту.

Сам по собі факт прийняття закону, який погіршує умови оплати праці, встановлені трудовим контрактом, не може бути підставою для невиплати заробітної плати у розмірах, встановлених трудовим контрактом (якщо відповідні зміни у контракт не були внесені).

Положення п. 10 Прикінцевих положень Закону України від 13 квітня 2020 року № 553-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» не надавали права роботодавцю зменшувати заробітну плату до моменту внесення відповідних змін до трудового контракту.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновку, викладеного у постанові ВС від 23 серпня 2023 року у справі № 757/42192/20 (провадження № 61-5235св22), щодо застосування положення п. 10 Прикінцевих положень Закону України від 13 квітня 2020 року № 553-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» у подібних правовідносинах.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 травня 2025 року у справі № 757/36687/21 (провадження № 61-18461сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127423073>.

4.3. Звільнення педагогічного працівника на підставі п. 3 ч. 1 ст. 41 КЗпП України допускається виключно при встановленні факту аморального проступку, який за характером та наслідками є несумісним із подальшим виконанням обов'язків педагога. Суд зобов'язаний самостійно оцінювати несумісність конкретного аморального проступку з продовженням педагогічної діяльності, оскільки законодавство не містить чітких критеріїв такого розмежування

07 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Заболоттівської спеціальної школи Волинської обласної ради, третя особа – Волинська обласна рада, про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялась на те, що вона працювала вчителем у школі. На підставі заяви учениці про булінг з боку позивача її звільнили наказом роботодавця за п. 3 ч. 1 ст. 41 КЗпП України (у зв'язку з вчиненням аморального проступку, несумісного з продовженням педагогічної діяльності). Позивач заперечувала факт аморального проступку, вважала звільнення незаконним та вимагала поновлення на посаді і стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, зазначивши, що звільнення педагогічного працівника за аморальний та недопустимий проступок (булінг з елементами фізичного насилля) щодо учениці школи є законним, оскільки такі дії несумісні з виконанням виховних функцій, а протиправності свого звільнення позивач не довела.

Верховний Суд погодився з висновками судів з огляду на таке.

Педагогічний працівник зобов'язаний бути людиною високих моральних переконань, бездоганної поведінки та зобов'язаний захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу, зокрема, від будь-яких форм фізичного та психологічного насильства.

Якщо педагог недостойною поведінкою скомпрометував себе перед учнями, іншими учасниками навчально-виховного процесу, порушив моральні норми, втратив тим самим авторитет, дискредитував себе як педагог, що унеможливорює досягнення мети навчально-виховного процесу, він підлягає звільненню з роботи за п. 3 ч. 1 ст. 41 КЗпП України. Підставою для такого звільнення може слугувати не будь-який аморальний проступок, а безпосередньо такий, що несумісний з продовженням роботи педагога.

Законодавцем не визначено критеріїв межі між сумісними і несумісними з продовженням роботи проступками, а відтак саме на суд, з метою виконання завдання цивільного судочинства, покладено обов'язок самостійно надати оцінку і встановити, чи є аморальний проступок, за який звільнено працівника, таким, що сумісний із продовженням роботи з урахуванням конкретних обставин справи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 травня 2025 року у справі № 166/1002/24 (провадження № 61-1827св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127297705>.

4.4. Скасування ліквідації підприємства після звільнення працівника за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України є поважною причиною пропуску строку звернення до суду за захистом трудових прав, оскільки лише з моменту припинення ліквідаційної процедури працівник об'єктивно дізнається про порушення свого права на працю та набуває реальної можливості на його захист

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до державної установи «Інфраструктура Сумщини» (далі – ДУ «Інфраструктура Сумщини») про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялась на те, що її звільнено внаслідок ліквідації підприємства. Проте 24 квітня 2024 року ліквідаційне розпорядження втратило чинність, а підприємство реорганізували в ДУ «Інфраструктура Сумщини», що стало правонаступником. Вважала, що ліквідація не відбулась, а її звільнення незаконне. На обґрунтування поважності причин пропуску строку звернення до суду посилялась на те, що на момент її звільнення були відсутні підстави вважати незаконним її звільнення, оскільки підприємство ліквідовувалося. Лише після видання 24 квітня 2024 року розпорядження, яким припинено ліквідаційну процедуру роботодавця, її право на працю об'єктивно було порушено.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив у зв'язку із пропуском місячного строку на звернення до суду з позовом про порушення трудових прав.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції змінив, виклавши мотивувальну частину рішення в редакції своєї постанови. Апеляційний суд погодився з судом першої інстанції щодо правомірності відмови у задоволенні позову через пропуск строку на звернення до суду, проте визнав, що звільнення було незаконним, оскільки підприємство не ліквідовано, а реорганізовано, однак зазначив, що скасування ліквідації не є поважною причиною для поновлення цього строку.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Звільнення працівника у зв'язку з ліквідацією підприємства є правомірним лише за умови фактичного припинення його діяльності. Якщо ліквідацію скасовано, а підприємство реорганізовано, то правові підстави для звільнення за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України відсутні, а таке звільнення є незаконним.

Відповідно до ст. 233 КЗпП України працівник має право звернутися до суду у справах про звільнення – в місячний строк з дня вручення копії наказу про звільнення; у справах щодо інших трудових спорів – у тримісячний строк з дня, коли дізнався або мав дізнатися про порушення свого права.

Згідно зі ст. 234 КЗпП України у разі пропуску цих строків із поважних причин суд може їх поновити, якщо з дня вручення наказу або повідомлення про виплати минуло не більше року. Поважність причин оцінюється судом індивідуально.

У цій справі позивача було звільнено у зв'язку з ліквідацією підприємства, однак згодом ліквідацію скасовано, і підприємство реорганізовано. Апеляційний суд визнав порушення її трудових прав, проте відмовив у позові через пропуск строку, не оцінивши належним чином причин такого пропуску та клопотання про поновлення строку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 592/7164/24 (провадження № 61-2475св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127537662>.

4.5. Премію з нагоди професійного свята, що належить до заохочувальних виплат і не є імперативно передбаченою законодавством, може бути відтерміновано роботодавцем у межах його адміністративних повноважень. Така премія має разовий характер, застосовується як захід заохочення працівника та не є гарантованою для працівника виплатою

28 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, яка підписана представником ОСОБА_2, у справі за позовом ОСОБА_1 до Дочірнього підприємства «Укравтогаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз Україна» (далі – ДП «Укравтогаз») про визнання наказу про звільнення незаконним та його скасування, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, премії та моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що вона обіймала посаду провідного юрисконсульта у ДП «Укравтогаз». Через скорочення штату її було звільнено з посади на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України. Позивач вважала таке звільнення незаконним, посилаючись на порушення порядку, оскільки їй не запропонували іншої роботи (усіх вакантних посад) на цьому ж підприємстві,

без урахування кваліфікації та продуктивності її праці (переважного права на залишення на роботі), попри їх наявність, та не врахували її заяву щодо переведення. Крім того, позивач вказувала на незаконне відсторонення її від роботи у квітні–жовтні 2022 року. У зв'язку з її незаконним звільненням вона також була позбавлена можливості на отримання премії з нагоди Дня працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості, що передбачена положеннями Галузевої угоди, та є обов'язковою до виконання ДП «Укравтогаз», в розмірі місячної тарифної ставки / посадового окладу за вересень 2022 року.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і апеляційний суд, відмовив у задоволенні позовної вимоги про стягнення з відповідача премії, зазначивши, що наказом підприємства від 30 грудня 2022 року, виконання умови щодо виплати премії працівникам з нагоди професійного свята, яка згідно з пунктом 4.9.2 належить до заохочувальних виплат та не знаходиться в площині імперативно передбачених законодавством виплат, було відтерміновано на 1 рік після затвердження фінансового плану на 2023 рік. Такий наказ було прийнято до звільнення позивача, в межах адміністративних повноважень роботодавця та чинного трудового законодавства.

Верховний Суд погодився з висновками судів щодо відмови у задоволенні вимог про стягнення премії з огляду на таке.

Згідно зі ст. 94 КЗпП України та ст. 2 ЗУ «Про оплату праці» заробітна плата складається з основної та додаткової заробітної плати, а також інших заохочувальних та компенсаційних виплат. Премії можуть належати як до додаткової заробітної плати, так і до інших заохочувальних виплат — залежно від їх правової природи.

При вирішенні спорів про виплату премій, винагород за підсумками роботи за рік чи за вислугу років, надбавок і доплат, потрібно виходити з нормативно-правових актів, якими визначено умови та розмір цих виплат. Працівники, на яких поширюється дія зазначених нормативно-правових актів, можуть бути позбавлені таких виплат (або розмір останніх може бути зменшено) лише у випадках і за умов, передбачених цими актами. З мотивів браку грошових коштів у здійсненні зазначених виплат може бути відмовлено в тому разі, коли їх виплата обумовлена в зазначених актах наявністю певних коштів чи фінансування.

Суди встановили, що відповідно до п. 1 наказу від 30 грудня 2022 року № 329 «Щодо нарахування та виплати премії до галузевого свята» нарахування та виплату премії з нагоди Дня працівників нафтової, газової і нафтопереробної промисловості за 2022 рік, передбаченої умовами Галузевої угоди між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України, Національною акціонерною компанією «Нафтогаз України» і Профспілкою працівників нафтової і газової промисловості України на 2012–2014 роки та Колективного договору між адміністрацією та трудовим колективом ДП «Укравтогаз» на 2019–2021 роки, перенесено на 2023 рік після затвердження фінансового плану підприємства на 2023 рік.

Отже, наказом від 30 грудня 2022 року виконання умови щодо виплати премії працівникам з нагоди професійного свята, яка згідно з п. 4.9.2 належить до заохочувальних виплат та не знаходиться в площині імперативно передбачених законодавством виплат, було відтерміновано на 1 рік після затвердження фінансового плану на 2023 рік. Такий наказ було прийнято до звільнення позивача, в межах адміністративних повноважень роботодавця та чинного трудового законодавства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2025 року у справі № 369/1664/23 (провадження № 61-3680св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127863566>.

4.6. Пункт 2 розд. II «Прикінцеві положення» Закону України від 28 січня 2016 року № 955-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» поширюється, в тому числі, на трудові відносини з керівниками державних і комунальних музичних шкіл та шкіл мистецтв

05 травня 2025 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного провадження касаційну скаргу відділу культури та туризму Косівської міської ради Косівського району Івано - Франківської області у справі за позовом ОСОБА_1 до відділу культури та туризму Косівської міської ради Косівського району Івано-Франківської області про визнання незаконним та скасування наказу про припинення безстрокового трудового договору, поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу та моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що її було призначено директором Косівської школи мистецтв, однак 31 серпня 2022 року трудовий договір з нею припинено за п. 9 ч. 1 ст. 36 КЗпП України у зв'язку із зміною засновника. Позивач вважає таке звільнення незаконним, оскільки школа є закладом позашкільної освіти, а не закладом культури, а її посада – педагогічна, а не керівна у сфері культури. Відтак, обрана підстава для звільнення не відповідає законодавству.

Суд першої інстанції в задоволенні позову відмовив, вказавши на правомірність дій відповідача щодо наказу від 31 серпня 2022 року № 14-к «Про припинення безстрокового трудового договору із директором Косівської школи мистецтв ОСОБА_1 » та поширення на спірні правовідносини дії пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України від 28 січня 2016 року № 955-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» (далі – Закон № 955-VIII).

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив, зазначивши про неможливість застосування у цьому випадку статей 21, 21-1, 21-5 Закону України «Про культуру», якими передбачено проведення конкурсу на посаду керівника мистецької школи, у зв'язку із визначенням типу Косівської школи мистецтв як закладу позашкільної освіти сфери культури.

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, рішення суду першої інстанції залишив в силі з огляду на таке.

У ст. 23 КЗпП України передбачено можливість укладення як безстрокових, так і строкових трудових договорів. Контракт із визначеним строком може укладатися за згодою сторін або в силу закону.

Згідно із Законом № 955-VIII усі керівники державних і комунальних закладів культури мають працювати за контрактом строком на 5 років, що укладається за результатами конкурсу. Це стало підставою для припинення безстрокових трудових договорів з ними за п. 9 ч. 1 ст. 36 КЗпП України.

До базової мережі закладів культури також належать мистецькі школи як заклади освіти сфери культури, на які поширюються вимоги Закону України «Про культуру» щодо контрактної форми праці. Переліки таких закладів затверджують органи місцевого самоврядування.

Згідно зі статутом Косівської школи мистецтв (редакція від 28.01.2022), вона є закладом позашкільної освіти сфери культури, засновником якого виступає Косівська міська рада, а уповноваженим органом – відділ культури та туризму цієї ради.

Директор школи призначається і звільняється засновником або його уповноваженим органом за результатами конкурсу, відповідно до Положення про конкурс. Установчі документи закладу визначають, що школа діє на підставі законів у сфері освіти та культури, включаючи Положення про мистецьку школу. Заклад підпорядковується відділу культури та туризму, який є виконавчим органом ради і керує діяльністю підпорядкованих закладів культури, зокрема цієї школи.

Аналіз норм матеріального права, які регулюють спірні правовідносини, та установчих документів юридичної особи дає підстави для висновку, що Косівська школа мистецтв є закладом у сфері культури і тому на спірні правовідносини поширюється дія пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 955-VIII про що обґрунтовано зазначив місцевий суд.

ВС у складі ОП КЦС вважав за необхідне відступити від висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду від 07 листопада 2023 року в справі № 344/11960/22 (провадження № 61-5321св23).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 травня 2025 року у справі 344/12588/22 (провадження № 61-8477сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127701770>.

5. Спори, що виникають із житлових правовідносин

5.1. Відмова у приватизації житла можлива лише в разі відсутності у мешканців права на приватизацію або наявності законної заборони щодо приватизації конкретного приміщення. Зазначення в ордері статусу приміщення як гуртожитку не впливає на його законність як підстави для вселення, якщо ордер не скасований або не визнаний недійсним. Зміна власника житлового фонду або зміна категорії житла не є підставою для відмови у приватизації. Бездіяльність уповноважених органів щодо обліку житлового фонду не може покладати негативних наслідків на громадян, які правомірно вселилися і мають право на приватизацію

05 травня 2025 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, подану адвокатом Басараб Н. В., у справі за позовом ОСОБА_1 до Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації (далі – Святошинська РДА), треті особи: ОСОБА_2, ОСОБА_3, про визнання відмови в приватизації незаконною та зобов'язання вчинити дії.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що з 2007 року на законних підставах (на підставі ордера про вселення) постійно проживав у квартирі, яка є його зареєстрованим місцем проживання. Звернувшись до РДА із заявою про приватизацію вказаної квартири, отримав письмову відмову, яку вважав незаконною. Зазначав, що ця квартира не має статусу гуртожитку, а будинок, в якому вона розташована, відповідно до розпорядження КМДА від 10.12.2010 № 1112 був переданий до сфери управління РДА як житловий. У реєстрі гуртожитків Святошинського району цей будинок не зазначений. Відповідно, на квартиру поширюється правовий режим житлового фонду, що дозволяє її приватизацію. Позивач раніше не реалізовував право на приватизацію та не використовував житлові чеки.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, зазначивши, що оскільки позивач не набув прав на квартиру у встановленому порядку та приміщення не має відповідного статусу, підстав для приватизації немає. Крім того, на квартиру не поширюється дія Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків».

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував і передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Органи приватизації, органи місцевого самоврядування мають право відмовити мешканцям квартир (будинків) у приватизації займаного ними житла лише у випадку відсутності у них права на приватизацію та/або заборони приватизувати конкретне приміщення.

Зазначення в ордері, що він видається на житлову площу у гуртожитку, а не на житлове приміщення державного житлового фонду, не впливає на його законність

як підстави на вселення особи до житла, крім випадків, якщо він скасований або визнаний недійсним.

Зміна власника житлового фонду, категорії житла (будинку, гуртожитку) не може бути підставою для відмови мешканцям квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках у приватизації займаного ними житла.

Неналежне виконання обов'язку щодо обліку житлових приміщень (квартир) державного житлового фонду, що перешкоджає їх приватизації громадянами, які на законних підставах вселилися та проживають у цих приміщеннях (квартирах) та відповідно до закону мають право на їх приватизацію, не може покладати на цих громадян негативні наслідки такої бездіяльності уповноважених органів державної влади / місцевого самоврядування та тягар ризиків відмови у приватизації житлових приміщень (квартир) з цих підстав.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, викладених у постанові ВС від 21 грудня 2023 року у справі № 759/12172/22-ц (провадження № 61-10988св23).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 травня 2025 року у справі № 759/1426/22 (провадження № 61-15198сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127575506>.

6. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

6.1. Реалізація на електронних торгах частки у праві спільної сумісної власності подружжя без згоди іншого з подружжя та без визначення часток для виконання боргових зобов'язань одного з подружжя, що виникли після розірвання шлюбу, є підставою для визнання таких торгів недійсними. Позовна давність для оскарження електронних торгів обчислюється з дати їх проведення, а не з моменту накладення арешту на майно

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, приватного виконавця виконавчого округу Черкаської області Плесьюка О. С. (далі – приватний виконавець Плесьюк О. С.), державного підприємства «СЕТАМ» (далі – ДП «СЕТАМ»), приватного нотаріуса Черкаського міського нотаріального округу Алексеевої І. Ю. (далі – приватний нотаріус Алексеева І. Ю.), третя особа – ОСОБА_4, про визнання недійсними електронних торгів, акта про проведені електронні торги, свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів, скасування державної реєстрації права власності, визнання квартири спільним майном подружжя, визнання права власності на частку квартири.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилалася на те, що спірна однокімнатна квартира, яка була реалізована на електронних торгах, є об'єктом спільної сумісної власності з відповідачем. Право власності на квартиру було зареєстроване за ОСОБА_2, однак фінансування її придбання здійснювалося спільними коштами

подружжя у період шлюбу. Отже, квартира є об'єктом спільної сумісної власності незалежно від державної реєстрації. Продаж 1/2 частки квартири відбувся без її згоди як співвласника.

Суд першої інстанції позов задовольнив, мотивуючи тим, що продаж частки у майні, яке є об'єктом спільної сумісної власності подружжя, без згоди співвласника та без попереднього визначення часток є підставою для визнання торгів недійсними. Суд відхилив доводи відповідачів про пропуск позовної давності, зазначивши, що початок її перебігу слід обчислювати з моменту, коли позивач дізналася про факт відчуження квартири, а не з дати арешту чи відкриття виконавчого провадження, оскільки арешт сам по собі не свідчить про порушення права.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції скасував, ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, зазначивши, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку про обґрунтованість позову, за винятком позовних вимог до нотаріуса, який не є належним відповідачем у цій справі, а позовна давність має обчислюватись з 2009 року, коли порушено права співвласника, однак позивач звернулася із позовом у 2023 році, після спливу строку давності.

Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції в частині вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, приватного виконавця Плесьюка О. С. та ДП «СЕТАМ» щодо визнання недійсними електронних торгів, скасування державної реєстрації права власності, визнання квартири спільним майном та права власності на частку квартири скасував, а рішення суду першої інстанції в цій частині залишив в силі; в частині вимог до ОСОБА_2, ОСОБА_3, приватного виконавця та ДП «СЕТАМ» про визнання недійсними акта про проведені електронні торги, свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів змінив з викладенням мотивів у новій редакції; в частині вимог до приватного нотаріуса Алексєєвої І. Ю. – залишив без змін з огляду на таке.

Пайові внески, сплачені під час перебування у шлюбі, формують об'єкт спільної сумісної власності подружжя, навіть якщо право власності було оформлене лише на одного з них, згідно зі ст.ст. 60, 70 СК України

Реалізація майна, що є спільною сумісною власністю, з публічних торгів для виконання боргових зобов'язань в межах виконавчого провадження лише одного з подружжя без визначення частки боржника та без згоди іншого співвласника є порушенням майнових прав останнього. Відчуження спільного майна без дотримання зазначених умов є підставою для визнання недійсним такого продажу.

Факт накладення арешту не означає вибуття майна з володіння співвласника і не є моментом порушення його права. Позовна давність у такому випадку обчислюється з моменту, коли особа дізналась або повинна була дізнатися про порушення свого права (про відчуження спільного майна), а не з моменту арешту майна.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 711/744/23 (провадження № 61-5411св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127575558>.

6.2. Якщо особа фактично була позбавлена батьківського піклування і тривалий час перебувала на повному державному утриманні як дитина, позбавлена батьківського піклування, користувалася відповідними пільгами, то невжиття органами державної влади заходів щодо офіційного оформлення такого статусу до досягнення нею повноліття не може бути підставою для позбавлення її законних очікувань на отримання передбачених законом соціальних гарантій. Ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються

28 травня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 адвоката Осипова Б. В. у справі за позовом ОСОБА_1 до Березівської міської ради Одеської області, Березівської військової адміністрації Одеської області про встановлення факту наявності статусу дитини, позбавленої батьківського піклування, та визнання права перебування на обліку громадян, що потребують поліпшення житлових умов.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що вона тривалий час виховувалася в державних закладах, зокрема у спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті, не підтримувала зв'язку з батьками, перебувала на повному державному утриманні. Рішенням Ізмаїльського міськрайонного суду від 15 квітня 2005 року її матір визнано безвісно відсутньою, однак це рішення набрало законної сили після досягнення позивачем повноліття. У 2008 році позивач була включена до житлового обліку як дитина, позбавлена батьківського піклування. У 2012 році її виключили зі списків осіб, які мають право на грошову компенсацію за житло, посиляючись на те, що вона не має підтвердженого статусу дитини, позбавленої батьківського піклування.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, оскільки позивач не довела набуття статусу дитини, позбавленої батьківського піклування до повноліття. Сам факт перебування в державному закладі не є достатнім доказом. Без встановлення цього статусу немає підстав для визнання права на перебування на житловому обліку. Рішення про виключення зі списків не оскаржувалося, а вимога про поновлення на обліку є похідною від вимоги про визнання відповідного статусу.

Верховний Суд не погодився з висновками судів, судові рішення скасував, справу передав на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Відсутність формального рішення органу опіки не спростовує фактичної втрати батьківського піклування; закон не вимагає наявності статусу, оформленого виключно адміністративним шляхом, для реалізації прав дитини; позивач фактично перебувала в статусі дитини, позбавленої батьківського піклування, й користувалася відповідними гарантіями; держава не може ухилятися від забезпечення соціального

захисту через власну бездіяльність; поновлення на житловому обліку та встановлення юридичного факту є засобами відновлення порушених прав.

Фактична відсутність батьківського піклування, підтверджена перебуванням дитини на повному державному утриманні, є підставою для встановлення в судовому порядку на підставі фактичних обставин статусу дитини, позбавленої батьківського піклування.

Надання оцінки бездіяльності держави щодо вчинення всіх дій, спрямованих на захист позивача як дитини, позбавленої батьківського піклування, для дослідження наявності підстав щодо встановлення факту позбавлення позивача батьківського піклування та визнання права на перебування на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, як дитини, позбавленої такого піклування, є обов'язковим, оскільки саме на державу покладається обов'язок забезпечення, зокрема соціальних гарантій дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Позбавлення права на забезпечення житлом або компенсацію з огляду на формальну відсутність відповідного статусу порушує принципи справедливого балансу інтересів і захисту законних очікувань.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2025 року у справі № 494/1321/22 (провадження № 61-790св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127744646>.

6.3. Рішення органу опіки та піклування про надання рекомендацій щодо звільнення особи від обов'язків опікуна і встановлення особливого нагляду за діяльністю опікуна не може бути визнане незаконним, оскільки є дорадчим документом, не породжує правових наслідків і не має обов'язкового характеру. Правові наслідки для опікуна виникають виключно в результаті постановлення судом рішення, під час якого оцінюють усі докази в сукупності

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Золочівської сільської ради Бориспільського району Київської області у справі за позовом ОСОБА_1 до Золочівської сільської ради Бориспільського району Київської області про визнання незаконними та нікчемними рішень органу місцевого самоврядування та їх скасування.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилалася на те, що була призначена опікуном недієздатної за рішенням суду у 2022 році. У березні 2023 року виконавчий комітет Золочівської сільської ради звільнив її від обов'язків опікуна та звернувся до суду з відповідною заявою, передавши опіку органу місцевого самоврядування на час розгляду справи. Позивач заперечувала проти такого звільнення, зазначаючи, що сумлінно виконувала свої обов'язки, а звільнити її від цих обов'язків може лише суд,

тому оскаржує відповідні рішення виконавчого комітету як незаконні та просить їх скасувати.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і апеляційний суд, позов задовольнив частково, мотивував своє рішення, зокрема тим, що припинення обов'язків опікуна недієздатної особи належить до дискреційних повноважень суду, а не органу опіки та піклування.

Верховний Суд не погодився з висновками судів в частині задоволених позовних вимог, рішення судів у цій частині скасував та ухвалив нове рішення про відмову у задоволенні позовних вимог про визнання незаконними пунктів 1 та 3 рішення виконавчого комітету Золочівської сільської ради від 31 березня 2023 року № 41 та визнання незаконним рішення виконавчого комітету Золочівської сільської ради від 26 травня 2023 року № 97 з огляду на таке.

Відповідно до ст. 60 ЦК України суд встановлює опіку над фізичною особою у разі визнання її недієздатною та призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування.

Органи опіки та піклування здійснюють контроль і нагляд за діяльністю опікунів та піклувальників, провадять іншу діяльність щодо забезпечення прав та інтересів неповнолітніх дітей та повнолітніх осіб, які потребують опіки і піклування (Правила опіки та піклування, затверджені спільним наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 травня 1999 року № 34/166/131/88).

Рішення виконавчого комітету, яке містить рекомендації опікунської ради про звільнення опікуна та контроль за його діяльністю, має дорадчий характер і не тягне за собою автоматичного виникнення прав чи обов'язків для опікуна. Такі рішення не порушують прав опікуна і не звільняють його від обов'язків без відповідного судового рішення.

Правові наслідки для опікуна або підопічного виникають виключно в результаті постановлення рішення судом, в процесі чого і відбувається оцінка усіх доказів у сукупності, зокрема й оскаржуваного рішення органу опіки та піклування, яке не має наперед встановленої сили для суду, який розглядає справу і вирішує правове питання про звільнення від обов'язків опікуна недієздатної.

У цій справі відповідач діяв не як суб'єкт владних повноважень, а ухвалив оспорюване рішення як орган опіки та піклування, у спосіб та в межах своїх повноважень, передбачених, зокрема, пунктами 1.7 та 4.14 Правил, а також на реалізацію приписів глави 6 ЦК України щодо вирішення судом питання про звільнення від обов'язків опікуна, але остаточне вирішення питання про звільнення опікуна належить до компетенції суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 359/3918/23 (провадження № 61-587св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127701818>.

7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

7.1. **Обов'язок відшкодувати витрати на поховання спадкодавця не входить до складу спадщини, а виникає як недоговірне зобов'язання. Кредитором у такому зобов'язанні є особа, яка понесла витрати, а боржником – спадкоємець, що прийняв спадщину. Малолітній спадкоємець, який прийняв спадщину через законного представника, зобов'язаний відшкодувати такі витрати на загальних підставах**

28 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до малолітнього ОСОБА_2, в інтересах якого діє законний представник ОСОБА_3, про стягнення витрат на поховання.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що вона є рідною сестрою померлого та на поховання брата витратила особисті кошти, які просила суд стягнути з малолітнього спадкоємця ОСОБА_2, в інтересах якого діє мати ОСОБА_3, оскільки остання добровільно відшкодувати витрати на поховання відмовилась.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково, мотивуючи тим, що позивач довела понесення витрат на поховання брата, однак частина витрат не підлягає стягненню через отримання позивачем відповідної матеріальної допомоги. Єдиним спадкоємцем є малолітній син померлого, який прийняв спадщину, тому відповідно до ст. 1232 ЦК України витрати на поховання підлягають стягненню саме з нього в межах доведеного розміру.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення суду скасував, ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив, мотивуючи своє рішення тим, що єдиним спадкоємцем ОСОБА_2 є його малолітній син, який має лише часткову дієздатність, тому не може відповідати за зобов'язаннями щодо поховання. Його мати, колишня дружина померлого, також не є зобов'язаною особою за Закону України «Про поховання та похоронну справу». Обов'язок поховання належить близьким родичам, зокрема і сестрі померлого – позивачу, яка, відповідно, не має права на відшкодування витрат з боку малолітнього спадкоємця.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову суду апеляційної інстанції скасував та залишив в силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Витрати на поховання спадкодавця підлягають відшкодуванню спадкоємцями, які прийняли спадщину, незалежно від їхнього віку та дієздатності (ч. 1 ст. 1232, ч. 4 ст. 1268 ЦК України). Прийняття спадщини малолітньою особою відбувається автоматично, а відмова від неї можлива лише за дозволом органу опіки та піклування (ч. 4 ст. 1273 ЦК України).

Верховний Суд зауважив, що обов'язок відшкодувати витрати на поховання не є частиною складу спадщини, а тому до такого зобов'язання не застосовуються

положення ст.ст. 1281, 1282 ЦК України, які регулюють порядок пред'явлення вимог кредитора до спадкоємців. Такі витрати породжують недоговірне зобов'язання між особою, яка понесла витрати (кредитором), та спадкоємцем, який прийняв спадщину (боржником), і підлягають відшкодуванню незалежно від того, хто здійснював оплату – спадкоємець чи інша особа.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2025 року у справі № 331/727/24 (провадження № 61-3656св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127788469>.

8. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди

8.1. Межі відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом визначаються судом, з урахуванням мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на момент відшкодування, за кожен місяць перебування під слідством чи судом. Законодавство України передбачає лише мінімальний розмір для визначення моральної шкоди, без встановлення граничного ліміту

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Національної поліції України, Державної казначейської служби України, Апеляційного суду Одеської області про відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду.

На обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що у листопаді 2013 року щодо неї проводилося досудове розслідування за підозрою у шахрайстві, однак повідомлення про підозру так і не було вручено. Після затримання 18 листопада у неї вилучили 20 000,00 дол. США, телефон, сумку та договір завдатку. За рішенням суду все це майно підлягало поверненню, проте апеляційна інстанція виключила з переліку грошові кошти, визнавши їх такими, що належали іншій особі, – ОСОБА_2. У серпні 2014 року кримінальне провадження закрили у зв'язку з відсутністю складу злочину. Позивач вважає таке переслідування незаконним, вказує на неповернення частини майна або його пошкодження, та заявляє про наявність моральної шкоди, завданої внаслідок слідчих дій, тривалого перебування під слідством, втручання в особисте життя та погіршення стану здоров'я.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, посилаючись на недоведеність заявлених вимог.

Верховний Суд не погодився з висновками судів щодо відсутності підстав для відшкодування моральної шкоди, судові рішення в цій частині скасував, ухвалив

нове, яким на відшкодування моральної шкоди стягнув 120 000,00 грн з огляду на таке.

Згідно зі ст. 23 ЦК України та статтями 5, 13 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої протиправним кримінальним переслідуванням.

Моральна шкода компенсується грошовими коштами одноразово, а її розмір визначається судом з урахуванням обсягу та характеру страждань (фізичних, душевних, психічних), немайнових втрат, тяжкості змін у житті позивача, зниження репутації тощо – на підставі засад розумності, справедливості, виваженості та співмірності.

При цьому закон установлює лише мінімальний розмір моральної шкоди – не менше одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування особи під слідством чи судом. Такий підхід не обмежує суд у праві визначити більшу суму відшкодування, якщо це виправдано конкретними обставинами справи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 757/47970/16 (провадження № 61-13390св20) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127537659>.

9. Справи окремого провадження

9.1. Орган опіки та піклування зобов'язаний у поданні щодо призначення опікуна над недієздатною особою надати належно вмотивовані висновки про можливість здійснення такої опіки, зокрема щодо зайнятості кандидата, взаємин із підопічним та наявності альтернативних кандидатур. В умовах воєнного стану при поданні кандидатури чоловічої статі призовного віку необхідно додатково обґрунтувати необхідність його призначення опікуном, щоб уникнути зловживань і забезпечити баланс між правом на опіку та конституційним обов'язком щодо захисту держави

28 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу органу опіки та піклування виконавчого комітету Харківської міської ради, до якої приєднався ОСОБА_1, в інтересах якого діяв адвокат Розумовський О. С., у справі за заявою ОСОБА_1 та ОСОБА_2, заінтересовані особи: ОСОБА_3, орган опіки та піклування виконавчого комітету Харківської міської ради, про визнання особи недієздатною та встановлення опіки.

На обґрунтування вимог заявники посилалися на те, що ОСОБА_3 (рідний брат ОСОБА_2 і дядько ОСОБА_1) є особою з інвалідністю II групи внаслідок психічного захворювання, не усвідомлює значення своїх дій та не може ними керувати.

У 2023 році перебував на лікуванні у психіатричній лікарні, догляд за ним здійснював ОСОБА_1. Орган опіки попередньо погодив призначення опікуна ОСОБА_3 у разі визнання його недієздатності. ОСОБА_2 самостійно здійснювати опіку не може через вік і стан здоров'я.

Суд першої інстанції заяву задовольнив частково, визнав ОСОБА_3 недієздатним та відмовив у задоволенні вимоги про призначення опікуном ОСОБА_1 через формальний характер подання опікунської ради, відсутність достатнього обґрунтування доцільності такого призначення та можливість ухилення ОСОБА_1 від військової служби в умовах воєнного стану.

Апеляційний суд погодився з рішенням суду першої інстанції в частині відмови в задоволенні заяви про призначення опікуна над недієздатним, мотивуючи своє рішення, зокрема тим, що подання органу опіки та піклування не містило належної мотивації призначення саме ОСОБА_1 опікуном над недієздатним ОСОБА_3, зважаючи на наявність осіб, які можуть бути опікунами, а саме рідного брата недієздатного ОСОБА_2, який проживає разом з ним та фактично виконує обов'язки по його догляду. ОСОБА_1 не довів належними та допустимими доказами дійсність своїх намірів щодо забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів ОСОБА_3.

Верховний Суд погодився з висновками судів щодо вирішення заяви про призначення опікуна з огляду на таке.

Призначення опікуна недієздатної особи здійснюється за поданням органу опіки та піклування, яке повинно відповідати вимогам закону щодо його обґрунтованості та змісту, має бути подано в належній процесуальній формі згідно з вимогами ЦПК України. При внесенні подання орган опіки та піклування має якнайкраще врахувати інтереси особи, над якою встановлюється опіка

Саме орган опіки та піклування на підставі звернення особи чоловічої статі призовного віку із заявою про призначення його опікуном недієздатної особи, враховуючи введений у державі воєнний стан та закріплений ст. 65 Конституції України обов'язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, повинен з'ясувати необхідність такого, уникаючи можливих зловживань цьому питанні, та належним чином мотивувати своє подання про можливість призначення особи опікуном та, перш за все, необхідність такого.

За відсутності таких доказів або за наявності осіб, які вже виконують функції догляду, підстав для призначення іншої особи опікуном немає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2025 року у справі № 641/7190/23 (провадження № 61-16711св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127744396>.

10. Застосування норм процесуального права

10.1. Електронний документ, створений з дотриманням вимог законодавства, має таку ж юридичну силу, як і документ на паперовому носії. У разі виявлення розбіжностей між відомостями на електронних та паперових носіях пріоритетними є відомості на паперових носіях. Оцінка електронного доказу здійснюється судом на загальних підставах відповідно до процесуального законодавства

05 травня 2025 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу заступника керівника Донецької обласної прокуратури у справі за позовом першого заступника керівника Маріупольської окружної прокуратури Донецької області в інтересах держави в особі Нікольської селищної ради Маріупольського району Донецької області до ОСОБА_1, ДП «Ілліч-Агро Донбас» ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» про витребування земельної ділянки з чужого незаконного володіння, скасування рішення про державну реєстрацію права оренди.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив, мотивуючи своє рішення тим, що прокурор не довів належними, достатніми та допустимими доказами неправомірність набуття ОСОБА_1 права власності на спірну земельну ділянку, зокрема на підставі підробного / недійсного / неіснуючого наказу ГУ Держгеокадастру у Донецькій області від 02 жовтня 2019 року № 4949-СГ.

ВС у складі ОП КЦС з такими висновками судів погодився. Водночас, зауважив про порушення судами попередніх інстанцій правил юрисдикції загальних судів, визначених ст. 19-22 ЦПК України при розгляді позовних вимог першого заступника керівника Маріупольської окружної прокуратури Донецької області в інтересах держави в особі Нікольської селищної ради Маріупольського району Донецької області, заявлених до ДП «Ілліч-Агро Донбас» ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча».

Електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних з обов'язковими реквізитами, порядок розміщення яких регламентовано законодавством (статті 1, 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»). Оригіналом електронного документа є електронний примірник із відповідними реквізитами, зокрема з електронним підписом, що відповідає вимогам Закону України «Про електронні довірчі послуги». Ідентичні електронний та паперовий документи мають однакову юридичну силу.

Юридична сила електронного документа не може бути оскаржена виключно через його електронну форму (частини 1, 2 ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»). Електронні докази оцінюються судом на загальних підставах відповідно до ст. 89 ЦПК України з урахуванням їх належності, допустимості, достовірності та достатності.

Відповідно до ч. 5 ст. 177 ЦПК України позивач зобов'язаний подати всі наявні докази, що підтверджують його позовні вимоги. Відсутність оригіналів та наявність суттєвих розбіжностей між копіями документів ставить під сумнів їх достовірність.

Наказ про передання земельної ділянки у власність, внесений до електронної системи «Електронний документообіг», за умови оформлення відповідно до законодавства, має юридичну силу оригіналу. У разі розбіжностей між електронними і паперовими носіями пріоритет належить паперовим відомостям, а оцінка електронних доказів здійснюється судом на загальних підставах згідно зі ст. 89 ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 травня 2025 року у справі № 199/9897/22 (провадження № 61-14436сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127423074>.

10.2. Касаційне оскарження судових рішень у справах за скаргами на дії державного виконавця допускається незалежно від ознаки малозначності справи. У таких справах не застосовуються обмеження щодо ціни позову, які передбачені для малозначних справ, а касаційне оскарження здійснюється на загальних підставах відповідно до ч. 2 ст. 389 ЦПК України

05 травня 2025 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, яка підписана представником ОСОБА_3, у справі за скаргою ОСОБА_1 на дії державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС Міністерства юстиції України Фещук О. А. щодо зупинення вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні.

Стягувач у порядку судового контролю звернувся зі скаргою на дії державного виконавця щодо зупинення вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні.

Суди в задоволенні скарги відмовили.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду справу передано на розгляд Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду для вирішення питання можливості касаційного оскарження судових рішень у справі за скаргою у порядку судового контролю за виконанням судових рішень, якщо предметом виконання є судові рішення у справі з ціною позову, що не перевищує 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а касаційна скарга не містить посилань на випадки, передбачені п.п. а–г п. 2 ч.3 ст. 389 ЦПК України.

За результатом вирішення цього питання ВС у складі ОП КЦС виснував, що при касаційному оскарженні ухвал суду першої інстанції щодо розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби або приватного виконавця не застосовується обмеження щодо ціни позову (250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб), оскільки стадія судового контролю

за виконанням судових рішень має особливі властивості та є відмінною від розгляду справ у порядку позовного, окремого та наказного провадження.

Право на касаційне оскарження судових рішень у справі за скаргами на дії державного виконавця відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 389 ЦПК України існує без залежності від такої ознаки, як малозначність справи і розгляд її в порядку спрощеного позовного провадження. Посилання на випадки, передбачені п.п. а–г п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України, не мають значення в цих ситуаціях, оскільки не потребують використання цих зазначених у ЦПК України спеціальних підстав для оскарження. Таке касаційне оскарження допускається на загальних підставах, передбачених ч. 2 ст. 389 ЦПК України.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, викладених в ухвалях Верховного Суду від 18 листопада 2024 року у справі № 176/1613/23, від 18 листопада 2024 року у справі № 176/1189/23 та від 08 жовтня 2024 року у справі № 176/2886/23.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 травня 2025 року у справі № 176/1715/23 (провадження № 61-13883сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127423071>.

10.3. Накладення арешту на заставлене майно в порядку забезпечення позову не позбавляє іпотекодержателя права на задоволення своїх вимог і не скасовує правил пріоритетності, передбачених Законом України «Про іпотеку». Такі заходи забезпечення позову спрямовані виключно на обмеження суб'єктивних прав відповідача як власника нерухомого майна щодо його можливого відчуження, але не змінюють суті іпотеки як виду забезпечення та не обмежують права іпотекодержателя

05 травня 2025 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за договором позики.

На обґрунтування вимог позивач посилялася на те, що між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 укладено договір позики, за яким позивач передала відповідачу грошові кошти з визначеною датою повернення. Крім того, зазначала про наявність доказів, що підтверджують намір відповідача відчужити своє єдине майно, яке може бути використане для погашення заборгованості за договором позики, тому просила застосувати заходи забезпечення позову шляхом накладення арешту на таке майно з метою гарантування реального виконання потенційного судового рішення

Суд першої інстанції заяву про забезпечення позову задовольнив.

Апеляційний суд ухвалу суду першої інстанції скасував і ухвалив нове судовоє рішення про відмову в задоволенні заяви про забезпечення позову, мотивуючи тим, що накладення арешту на іпотечне майно безпосередньо порушує майнові права іпотекодержателя, який не був залучений до участі у справі, та позбавляє його

можливості реалізувати своє пріоритетне право на задоволення вимог за рахунок предмета іпотеки

ВС у складі ОП КЦС не погодився з висновками апеляційного суду, судові рішення скасував, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції зазначивши, що вжиті районним судом заходи забезпечення позову в цьому випадку спрямовані виключно на обмеження суб'єктивних прав відповідача як власника нерухомого майна щодо вчинення дій з можливого його відчуження при вирішенні спору про стягнення позики. При цьому суті іпотеки як виду забезпечення такі заходи не змінюють та не обмежують прав іпотекодержателя.

Положеннями ч. 1 ст. 352 ЦПК України визначено, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково.

У ст. 1 Закону України «Про іпотеку» визначено поняття пріоритету, вищого та нижчого пріоритету. Пріоритет – це переважне право однієї особи щодо права іншої особи на те саме нерухоме майно. Конструкція пріоритету покликана вирішувати колізії прав щодо одного об'єкта іпотеки. Особа, право якої виникло раніше, має перевагу в задоволенні вимог за рахунок предмета іпотеки. Це втілення принципу *qui prior est tempore, potior est jure* – «перший у часі – сильніший у праві».

Таким чином, накладення арешту на заставлене майно не позбавляє кредитора права задовольнити свої вимоги в майбутньому й не скасовує для нього правил пріоритетності, передбачених Законом України «Про іпотеку», оскільки відповідно до ст. 1 зазначеного Закону іпотека – це вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом.

ВС у складі ОП КЦС звернув увагу на те, що апеляційний суд, відкриваючи апеляційне провадження за скаргою особи, яка не брала участі у справі, та задовольняючи таку скаргу з підстав порушення прав іпотекодержателя, повинен врахувати положення Закону України «Про іпотеку» та правила про пріоритет іпотеки для обґрунтування наявності підстав для перегляду судового рішення суду першої інстанції.

У випадку забезпечення позову у справі, у якій іпотекодержатель не є учасником справи та в якій забезпечується позов щодо майна, переданого в іпотеку, а право іпотекодержателя ця особа набула до забезпечення позову, права та інтереси іпотекодержателя захищені правилами пріоритетності іпотеки, потреби в оскарженні будь-якого забезпечення позову, з огляду на порушення прав іпотекодержателя, немає.

ВС у складі ОП КЦС відступив від висновків, викладених у постановах Верховного Суду від 17 серпня 2022 року № 361/3446/31 (провадження № 61-19445св21) та від 31 травня 2023 року у справі № 2-4758/10 (провадження № 61-7877св22).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 травня 2025 року у справі № 466/2651/23 (провадження № 61-6083сво24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127423114>.

10.4. Право апеляційного оскарження судових рішень належить правонаступнику сторони у справі, який реалізує це право саме як правонаступник, а не як особа, що не брала участі у справі. При цьому правонаступник набуває всіх процесуальних прав та обов'язків особи, яку він замінює у процесі

15 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_4 у справі за позовом ОСОБА_2, ОСОБА_3 до ОСОБА_4 про визнання частково недійсним правочину, витребування майна та зобов'язання його повернути.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково.

Апеляційний суд апеляційне провадження за апеляційною скаргою представника ОСОБА_4 адвоката Рибіної І. В. закрити на підставі п. 3 ч. 1 ст. 362 ЦПК України, оскільки вважав, що оскаржуване судове рішення про витребування у ОСОБА_3 на користь ОСОБА_1 і ОСОБА_2 належних їм 2/4 часток спірної квартири не стосується безпосередньо прав та обов'язків ОСОБА_4 та питання про її права і обов'язки стосовно сторін у справі судом першої інстанції не вирішувалися, оскільки вона до спірної квартири на той час не мала ніякого відношення; у ОСОБА_4 не виникло право на апеляційне оскарження рішення, так як оскаржуваним рішенням суду не вирішувалося питання про її права й обов'язки.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, ухвалу скасував, справу передав для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

У разі смерті фізичної особи, припинення юридичної особи, заміни кредитора чи боржника у зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, суд залучає до участі у справі правонаступника відповідної сторони або третьої особи на будь-якій стадії судового процесу (ч. 1 ст. 55 ЦПК України).

У лютому 2024 року ОСОБА_4 подала апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції та зазначила, що відповідач помер, а вона є спадкоємцем, яка прийняла спадщину після смерті батька.

Однак апеляційний суд не врахував, що право апеляційного оскарження судових рішень належить і правонаступнику сторони; апеляційну скаргу було подано ОСОБА_4

як правонаступником відповідача, а не як особою, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 травня 2025 року у справі № 2-3680/11 (провадження № 61-13013св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127463600>.

10.5. У разі закриття провадження в справі через порушення юрисдикції за наявності заяви позивача про направлення справи за встановленою юрисдикцією питання про розподіл судових витрат і повернення судового збору вирішується після завершення розгляду справи компетентним судом. Передчасне вирішення питання про розподіл судових витрат до закінчення строку на подання такої заяви є неправомірним

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги ОСОБА_1 та ОСББ «Феодосійська, 2Л» у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСББ «Феодосійська, 2Л» про визнання неправомірною бездіяльності та зобов'язання вчинити дії.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції скасував, провадження у справі закрит, оскільки вважав, що спір є найбільш наближеним до спорів, пов'язаних з діяльністю юридичної особи, тому повинен розглядатися за правилами господарського судочинства. Стягнув із позивача на користь відповідача витрати на правничу допомогу в суді першої та апеляційної інстанцій та судовий збір.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду в частині вирішення питання щодо розподілу судових витрат, судові рішення в цій частині скасував, справу передав для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

У разі закриття провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 255 ЦПК України суд апеляційної інстанції наділений повноваженнями постановити за заявою позивача ухвалу про її передачу для продовження розгляду до суду першої інстанції, до юрисдикції якого віднесено розгляд такої справи, тому її розгляд не закінчується і продовжується компетентним судом, за результатом якого буде здійснено розподіл судових витрат.

Відповідно, в разі якщо справу направлено для продовження розгляду до належного суду першої інстанції, то розподіл судових витрат суд апеляційної інстанції не здійснює.

У випадку коли сторона не звернулася із заявою про направлення справи за встановленою юрисдикцією в межах строку, встановленого ЦПК України, за її заявою слід здійснити розподіл судових витрат, повернути судовий збір з державного бюджету.

Проте суд апеляційної інстанції передчасно, до закінчення строку на подання позивачем заяви про направлення справи для продовження розгляду за встановленою юрисдикцією, вирішив питання про розподіл судових витрат у цій справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 752/9416/23 (провадження № 61-12924св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127537618>.

10.6. Прийняття судом відмови від позову від представника без перевірки обсягу його повноважень і з'ясування дійсної волі позивача є порушенням процесуального права та підставою для скасування судового рішення. Суд зобов'язаний встановити відсутність обмежень повноважень представника на вчинення такої процесуальної дії

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, в інтересах якого діяв адвокат Квак В. М., у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – приватний нотаріус Львівського міського нотаріального округу Шоробура-Гірка Н. С., про стягнення боргу спадкодавця та відшкодування майнової шкоди, заподіяної спадкодавцем.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково.

Не погодившись з рішенням суду першої інстанції, ОСОБА_2 подав апеляційну скаргу. Під час апеляційного розгляду справи адвокат Колошкін І. А. як представник позивача звернувся до суду із заявою про відмову від позову та закриття провадження у справі.

Апеляційний суд прийняв відмову від позову, визнав нечинним рішення суду першої інстанції, провадження у справі закрит.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, ухвалу скасував, справу передав для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Позивач може відмовитися від позову, а відповідач визнати позов на будь-якій стадії провадження у справі, зазначивши про це в заяві по суті справи або в окремій письмовій заяві. До ухвалення судового рішення у зв'язку з відмовою позивача від позову або визнання позову відповідачем суд роз'яснює сторонам наслідки відповідних процесуальних дій, перевіряє, чи не обмежений представник відповідної сторони у повноваженнях на їх вчинення. У разі відмови позивача від позову суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі (частини 1–3 ст. 206 ЦПК України).

Представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права та обов'язки. Обмеження

повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері (частини 1, 2 ст. 64 ЦПК України).

У цій справі апеляційний суд прийняв відмову від позову, подану адвокатом Колошкіним І. А. як представником позивача, яка суперечила змісту ордера та договору про надання правової допомоги, у яких прямо передбачено обмеження повноважень адвоката в частині укладення мирової угоди та відмови від позову.

Таким чином, суд апеляційної інстанції, не перевіrivши, чи мав представник позивача право на вчинення такої дії, порушив імперативні вимоги ч. 2 ст. 206 України, яка зобов'язує суд з'ясувати не лише наявність повноважень представника, але й те, чи відображає така заява реальну волю особи, яку він представляє, та чи усвідомлює сторона правові наслідки своєї процесуальної дії.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 463/812/22 (провадження № 61-17174св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127575570>.

10.7. При неможливості проведення призначеної судом експертизи через відсутність необхідних документів суд зобов'язаний встановити, хто з учасників справи ухилився від їх надання, та відповідно до ч. 1 ст. 109 ЦПК України вирішити питання про визнання чи відмову у визнанні факту, для з'ясування якого призначалася експертиза. Невиконання судом цього обов'язку є підставою для скасування судового рішення

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного комерційного банку соціального розвитку «Укрсоцбанк», ОСОБА_2, Акціонерного товариства «Сенс Банк», третя особа – приватний нотаріус Дніпровського міського нотаріального округу Гупало К. В., про визнання іпотечного договору недійсним.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив за недоведеністю заявлених вимог.

Апеляційний суд погодився з висновками суду першої інстанції, зазначивши, що згода позивача на укладення договору іпотеки у кредитному договорі є дійсною та відображає її волю. Підстав уважати, що позивач не надавала згоди на передачу майна в іпотеку, немає, оскільки інформації щодо підроблення бланка, на якому зроблена заява, викрадення його чи невиконання державним підприємством до суду не надано.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував, справу передав для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Відповідно до ч. 1 ст. 109 ЦПК України у разі ухилення учасника справи від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, якщо без цього провести експертизу неможливо, суд залежно від того, хто із цих осіб ухиляється, а також яке для них ця експертиза має значення, може визнати факт, для з'ясування якого експертиза була призначена, або відмовити у його визнанні.

Зазначеною нормою процесуального закону встановлено спеціальну процесуальну санкцію щодо осіб, які ухиляються від участі в експертизі. Важливим у такому випадку є встановлення ухилення осіб як умисних дій, внаслідок чого неможливо проведення експертизи для з'ясування відповіді на питання, яке має значення, наслідком чого може бути визнання судом факту, для з'ясування якого була призначена експертиза, або відмова у його визнанні.

Однак суд першої інстанції не сприяв усебічному та повному з'ясуванню обставин справи, не врахував норми ст. 109 ЦПК України та не встановив, хто з учасників справи ухилився від надання відповідних доказів, зокрема заяви позивача щодо надання згоди про передання майна в іпотеку, не зазначив у мотивувальній частині рішення про визнання чи відмову у визнанні такого факту, для з'ясування якого суд призначав експертизу.

Апеляційний суд не усунув порушення, допущені судом першої інстанції, не встановив усіх фактичних обставин справи і дійшов передчасного висновку про залишення рішення суду першої інстанції без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 205/682/22 (провадження № 61-16692св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127575550>.

Щодо юрисдикційних питань

10.8. Спір між акціонерним товариством і керівником його структурного підрозділу щодо відшкодування збитків підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, якщо такий керівник не є посадовою особою товариства в розумінні Закону України «Про акціонерні товариства»

07 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Акціонерного товариства «Українська залізниця» у справі за позовом Акціонерного товариства «Українська залізниця», від імені якого діє Регіональна філія «Львівська залізниця» АТ «Укрзалізниця», до ОСОБА_1 про відшкодування матеріальної шкоди, завданої працівником під час виконання трудових обов'язків.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, закрив провадження у справі, оскільки спір виник між господарським товариством та посадовою особою (керівником структурного підрозділу), стосується відшкодування збитків,

заподіяних АТ «Укрзалізниця» діями ОСОБА_1 щодо неналежного виконання повноважень керівника, тому належить до юрисдикції господарських судів.

Верховний Суд не погодився з висновками судів, судові рішення скасував, справу передав для продовження розгляду до суду першої інстанції, зазначивши, що особа, яка займає посаду виконуючого обов'язки начальника виробничого структурного підрозділу акціонерного товариства, що не є його органом управління і не має статусу юридичної особи, не є посадовою особою органів акціонерного товариства у розумінні Закону України «Про акціонерні товариства» і не належить до кола суб'єктів, на яких поширюється дія п. 12 ч. 1 ст. 20 ГПК України.

Якщо спір не стосується дій керівника як посадової особи господарського товариства, юрисдикція господарського суду у справі є неправильною.

Правовідносини у цій справі між АТ «Укрзалізниця» (в особі Регіональної філії «Львівська залізниця») та ОСОБА_1 щодо відшкодування матеріальної шкоди не пов'язані з реалізацією останнім повноважень як посадової особи органів товариства, спір не підпадає під зазначену процесуальну норму і, відповідно, не підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Господарський спір підвідомчий господарському суду, зокрема, за таких умов: участь у спорі суб'єкта господарювання; наявність між сторонами, по-перше, господарських відносин, врегульованих ЦК України, ГК України, іншими актами господарського і цивільного законодавства, по-друге, спору про право, що виникає з відповідних відносин; наявність у законі норми, що прямо передбачала б вирішення спору господарським судом, відсутність у законі норми, що прямо передбачала б вирішення такого спору судом іншої юрисдикції, такий спір виник між господарським товариством та його посадовою особою, стосується рішень, дій чи бездіяльності цієї посадової особи на виконання нею своїх повноважень з управління товариством, організацією діяльності товариства.

Враховуючи те, що ОСОБА_1 не був членом наглядової ради чи правління акціонерного товариства, а працював на посаді виконуючого обов'язки начальника виробничого структурного підрозділу регіональної філії, яка не самотійною юридичною особою, то відповідач не є посадовою особою у розумінні Закону України «Про акціонерні товариства», отже, не належить до кола суб'єктів, на яких поширюється дія п. 12 ч. 1 ст. 20 ГПК України.

Оскільки правовідносини щодо відшкодування матеріальної шкоди не стосуються дій відповідача під час здійснення ним своїх повноважень саме як посадової особи господарського товариства, то суди попередніх інстанцій дійшли помилкових висновків, що спір підпадає під юрисдикцію господарського суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 травня 2025 року у справі № 569/14960/24 (провадження № 61-76св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127190061>.

10.9. Позовні вимоги у справі про витребування земельної ділянки та скасування рішення про державну реєстрацію права оренди, заявлені прокурором в інтересах органу місцевого самоврядування до юридичної особи, є земельним спором між територіальною громадою та юридичною особою, який належить до господарської юрисдикції, що виключає розгляд справи в порядку цивільного судочинства

14 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Донецької обласної прокуратури у справі за позовом першого заступника керівника Маріупольської окружної прокуратури в інтересах держави в особі Мангушської селищної ради до ОСОБА_1, ДП «Ілліч-Агро Донбас» ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» про витребування земельної ділянки та скасування рішення про державну реєстрацію права оренди.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив за недоведеністю заявлених вимог. Наявність двох наказів під одним номером і з різними текстами, зокрема, про надання ОСОБА_1 у власність земельної ділянки та відмову у затвердженні проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність ОСОБА_2, які видані стосовно різних земельних ділянок, які територіально розташовані в різних районах, не доводить недійсності якогось з цих документів та незаконності набуття вказаними особами права власності на земельні ділянки.

Верховний Суд не погодився з висновками судів в частині вимог першого заступника керівника Маріупольської окружної прокуратури в інтересах держави в особі Мангушської селищної ради до ДП «Ілліч-Агро Донбас» ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча» про витребування земельної ділянки та скасування рішення про державну реєстрацію права оренди, судові рішення в цій частині скасував, ухвалив у цій частині нове судове рішення про закриття провадження у справі, оскільки спір між прокурором (в інтересах органу місцевого самоврядування) та ДП «Ілліч-Агро Донбас» має господарський характер, є земельним спором між юридичною особою та територіальною громадою. Отже, з огляду на суб'єктний склад сторін справа в цій частині підлягає розгляду в господарському, а не цивільному судочинстві. Тому суди попередніх інстанцій помилково розглядали її за правилами ЦПК, провадження у цій частині підлягає закриттю. У порядку цивільного судочинства підлягали розгляду лише вимоги до ОСОБА_1.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 травня 2025 року у справі № 205/1876/23 (провадження № 61-2233св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127463652>.

10.10. Спір між асоційованим членом житлово-будівельного кооперативу та кооперативом щодо повернення пайового внеску є корпоративним, оскільки пов'язаний з майновою участю члена кооперативу в його діяльності та регулюється статутом кооперативу. Такий спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, а має розглядатися за правилами господарського судочинства

15 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, подану адвокатом Шульгою В. С., у справі за позовом ОСОБА_1 до ОК ЖБК «Будинок з терасою на Жуковського, 6Д» про визнання договору удаванням, частково недійсним та стягнення грошових коштів.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і апеляційний суд, позов задовольнив частково.

Верховний Суд не погодився з висновками судів в частині відмови у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 до ОК «ЖБК «Будинок з терасою на Жуковського, 6Д» щодо стягнення грошових коштів, рішення скасував, провадження в зазначеній частині у справі закрити, зазначивши, що спір між обслуговуючим кооперативом та його асоційованим членом щодо стягнення передбачених статутом членських або додаткових пайових внесків має корпоративну природу, оскільки виник у межах членських правовідносин, врегульованих статутом кооперативу та Закону України «Про кооперацію».

Асоційовані члени кооперативу є носіями корпоративних прав, а тому спори, пов'язані із забезпеченням поточної діяльності кооперативу, зокрема щодо виконання обов'язків зі сплати внесків, підлягають розгляду в порядку господарського судочинства відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 20 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 травня 2025 року у справі № 201/9400/22 (провадження № 61-11651св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127537118>.

11. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

11.1. Подання виконавця про надання дозволу на звернення стягнення на нерухоме майно, в якому зареєстровані діти (ст. 435 ЦПК України), та подання про звернення стягнення на нерухоме майно з незареєстрованим правом власності (ст. 440 ЦПК України) є різними за правовою природою процесуальними зверненнями. При відмові органу опіки та піклування в наданні дозволу на реалізацію нерухомого майна, у якому зареєстровані діти, виконавець має право звернутися до суду з поданням про надання такого дозволу

07 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного

провадження касаційні скарги приватного виконавця виконавчого округу Дніпропетровської області Біловола В. О. та ОСОБА_1, в інтересах якого діє адвокат Бур'янський А. В., у справі за поданням приватного виконавця виконавчого округу Дніпропетровської області Біловола В. О., боржник – ОСОБА_1, стягувач – ОСОБА_2, заінтересовані особи – ОСОБА_3, ОСОБА_1, орган опіки та піклування в особі Центральної адміністрації Дніпровської міської ради, про надання дозволу на звернення стягнення на нерухоме майно боржника, в якому зареєстровані діти.

Вимоги подання обґрунтовані тим, що приватний виконавець здійснює примусове виконання рішення суду про стягнення з боржника ОСОБА_4 грошових коштів. У межах виконавчого провадження визначено 1/2 частку квартири, яка підлягає стягненню. У зазначеному житлі зареєстровані неповнолітні діти боржника. Через відмову органу опіки у наданні дозволу на реалізацію житла приватний виконавець звернувся до суду з відповідним поданням.

Суд першої інстанції у задоволенні подання приватного виконавця відмовив.

Апеляційний суд ухвалу суду першої інстанції скасував, подання приватного виконавця залишив без розгляду, мотивуючи тим, що повторне подання приватного виконавця про надання дозволу на звернення стягнення на нерухоме майно підлягає залишенню без розгляду.

Верховний Суд не погодився з висновками апеляційного суду, постанову суду апеляційної інстанції скасував, справу передав до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду з огляду на таке.

У разі звернення приватного виконавця з поданням про надання дозволу на звернення стягнення на нерухоме майно боржника, в якому зареєстровані діти, суд зобов'язаний дослідити, чи не порушує таке звернення прав та інтересів дітей. Для цього необхідно оцінити добросовісність дій боржника, наявність у дітей чи їхніх законних представників іншого житла, тривалість та підстави реєстрації дітей у спірному житлі, а також ступінь родинного зв'язку з боржником.

Водночас подання виконавця про звернення стягнення на нерухомість, право власності на яку не зареєстровано (ст. 440 ЦПК України), та подання про дозвіл на звернення стягнення на житло, в якому зареєстровані діти (ст. 435 ЦПК України), є різними за своєю процесуальною природою. Тому наявність ухвали за першим поданням не виключає необхідності розгляду другого.

Суд апеляційної інстанції помилково залишив подання без розгляду, пославшись на судові рішення, яке стосувалась зовсім іншого предмета і не охоплювало питання, пов'язані з правами дітей. Отже відмова у розгляді подання за ст. 435 ЦПК України була неправомірною.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 травня 2025 року у справі № 200/14579/13 (провадження № 61-16233св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127296711>.

11.2. Виконавець не має права звертати стягнення на майно боржника, яке не зазначене у виконавчому документі, навіть якщо таке майно знаходиться на земельній ділянці, на яку звернено стягнення за рішенням суду. Виконавець зобов'язаний здійснювати заходи примусового виконання рішень виключно у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і законом

21 травня 2025 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк» адвоката Гуйван Т. П., у справі за скаргою акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк» на бездіяльність приватного виконавця виконавчого округу Київської області Голяченка І. П., заінтересована особа (боржник) – ОСОБА_1.

Скаргу обґрунтовано тим, що банк звернувся до приватного виконавця з клопотанням про звернення стягнення на об'єкти нерухомого майна, однак отримав від приватного виконавця відмову, мотивовану відсутністю підстав для звернення стягнення на зазначене стягувачем майно боржника в рамках виконавчого провадження, оскільки виконавчим документом чітко визначено перелік майна боржника, на яке необхідно звернути стягнення в примусовому порядку.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні скарги відмовив, мотивуючи тим, що вимоги стягувача не ґрунтуються на нормах Закону України «Про виконавче провадження» та положеннях ст. 451 ЦПК України, Закону України «Про іпотеку», оскільки судовим рішенням встановлено перелік майна, що визнано іпотечним, та спосіб реалізації предмета іпотеки шляхом продажу на прилюдних торгах.

Верховний Суд погодився з висновками судів, зазначивши, що приватний виконавець під час примусового виконання рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки зобов'язаний вживати заходів примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом. Якщо судовим рішенням визначено конкретний перелік майна, на яке звертається стягнення, та це рішення набрало законної сили, то виконавець не має права на власний розсуд розширювати перелік майна, включаючи до нього об'єкти, які не зазначені у виконавчому документі, навіть якщо вони розташовані на земельних ділянках, які є предметом іпотеки. Довільне тлумачення та розширення переліку об'єктів нерухомого майна, за рахунок яких підлягають задоволенню вимоги стягувача, є неприпустимими.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2025 року у справі № 362/624/23 (провадження № 61-9316св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127575556>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за травень 2025 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2025. – 48 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua